

Propostes per conservar el patrimoni arquitectònic de pedra seca a Catalunya

Jaume Plans i Maestra

Els canvis en la realitat social, cultural i econòmica moderna han portat noves variables que requereixen un esforç de reformulació del sentit, el mètode, l'àmbit i les prioritats de la intervenció de les polítiques en matèria de patrimoni. En l'actualitat, a més de reconèixer la necessitat de conservació del patrimoni, també es planteja el seu valor social i utilitari, perquè el patrimoni no té sentit si la societat no l'utilitza. Mitjançant aquest ús social, el patrimoni és entès com un instrument d'educació, de delectació i de desenvolupament social, econòmic i cultural.

El patrimoni català de pedra seca està configurat per una sèrie d'obres arquitectòniques de notable interès històric, artístic o etnològic, entre d'altres aspectes, d'aquí que mereixi ser protegit, estudiat i conservat per a les generacions futures. Aquest patrimoni arquitectònic s'ha d'utilitzar com a instrument que serveixi en polítiques de cohesió i integració social de transferència de coneixement i de promoció de la producció artística de la cultura material.

Cal, però, realisme i enginy davant el problema de la gestió del patrimoni en pedra seca. Realisme per decidir que mereixi ser preservat i enginy per cercar fórmules que ho facin viable. Una gestió acurada d'aquest patrimoni ha de permetre posar-lo al servei del conjunt de la comunitat, tot vinculant-lo a les singularitats de cada indret i explotant adequadament el seu immens potencial didàctic com a eina de comunicació i aprenentatge. El patrimoni arquitectònic català de pedra seca cal activar-lo, interpretar-lo i donar-li el valor que li correspon.

Perquè la conservació futura del patrimoni de pedra seca sigui real fa falta la involucració de tothom, no només de la classe pagesa o d'uns quants voluntaris. Les edificacions de pedra seca, a més de ser testimonis de la història d'un passat relativament recent, han esdevingut símbols amb els quals ens identifiquem. D'aquí la raó de conservar aquest llegat singular i endegar polítiques correctes de restauració.

Per això, tot seguit, es proposen una sèrie d'accions i mesures encaminades a dotar d'una base metodològica la conservació del patrimoni arquitectònic de pedra seca.

ACCIONS	MESURES	FINANÇAMENT I SUPORT
<p>Classificar el patrimoni arquitectònic de pedra seca segons el seu valor d'ús, de forma i de símbol.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - cercar les possibilitats d'ús immediates i pràctiques a l'arquitectura de pedra seca, d'acord amb el valor d'ús tangible; - apreciar el valor d'ús intangible, en comprovar que de l'ús de la pedra seca es pot extreure una informació que pot ser molt útil per progressar en els nostres coneixements històrics o tècnics, entre altres aspectes; - avaluar el bé patrimonial formal segons l'interès del públic, en funció del plaer estètic que proporciona o d'altres atributs, com els materials en què estan realitzats; - avaluar el bé segons el seu valor simbòlic, en la mesura que ens posa en relació amb els seus creadors i usuaris del passat. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ministeri d'Educació i Cultura - Direcció General de Patrimoni Cultural - Departament de Política Territorial
<p>Realització i desenvolupament d'inventaris del màxim patrimoni etnogràfic vinculat a la pedra seca, ja sigui de caràcter immoble (edificacions que mostren els coneixements adquirits i transmesos), moble (objectes que constitueixen la manifestació d'activitat laboral) o immaterial (activitats i coneixements que utilitzen tècnica tradicional).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Designar a cada regió un coordinador; - organitzar trobades per unificar esforços; - formació dels participants; - desenvolupar un sistema de treball i una metodologia comuna d'investigació i catalogació per tal de conèixer els objectes patrimonials que es conserven, documentar-los, conservar-los, estudiar-los, exposar-los i interpretar-los al públic. 	<ul style="list-style-type: none"> - Servei del Patrimoni Arquitectònic Cultural de la Generalitat - Inventaris (IPEC) - Diputacions provincials - Consells comarcals - Ajuntaments

<p>Innovar i donar nous usos al patrimoni de pedra seca en desús.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Iniciar estudis de conservació i restauració del patrimoni rural construït en desús i destinar-lo a nous usos, amb finalitats de reutilització; - investigar les alternatives existents en les diferents àrees geogràfiques catalanes per conservar el patrimoni de pedra seca deprimat, fes-lo sostenible i preservar-lo amb finalitats d'estudi i d'educació. - Per tal de mantenir aquest art tradicional, però, s'ha de permetre que aquests béns culturals rurals acompanyin el progrés de la societat i, a més, puguin esdevenir el motor d'aquest desenvolupament social en les diferents poblacions del país. 	<ul style="list-style-type: none"> - Servei del Patrimoni Arquitectònic. - Departament de Medi Ambient - Departament d'Agricultura - Política Territorial i Obres Públiques - Programa INTERREG III B SUDOE dins FEDER (gestió del patrimoni cultural i natural i promoció del medi ambient) http://www.interreg-sudoe.org/castellano/programa/index.asp - Culture 2000. http://europa.eu.int/comm/culture/eac/index_fr.html
<p>Treballar conjuntament i difondre els coneixements de l'art ancestral de la pedra seca.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Crear una base de dades comuna a internet; - mobilitzar els centres de documentació patrimonial i els serveis dels arxius departamentals corresponents. 	<ul style="list-style-type: none"> - Universitats - Museus i arxius - Biblioteques universitàries - Centres d'estudi i associacions culturals
<p>Formació i implicació d'enginyers tècnics, arquitectes, geògrafs i artesans de la pedra seca.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Difusió i publicació de material pedagògic: vídeo, fitxes tècniques, llibres... - organització de tallers de formació per realitzar obres de restauració. 	<ul style="list-style-type: none"> - Escoles d'Arquitectura i Geografia - Escoles d'Agricultura - Departament de Patrimoni - Ministeri de Treball.
<p>Sensibilitzar la gent en general, però sobretot els propietaris particulars que conserven patrimoni moble.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Realitzar visites guiades d'escoles per conèixer aquest patrimoni de prop; - publicar i difondre una col.lecció d'obres o manuals generals, adaptades als diferents públics; - realitzar concursos de rehabilitació amb dotacions econòmiques. 	<ul style="list-style-type: none"> - Empreses privades (D.O. i altres) - Centres d'estudi i associacions

<p>Concebre eines de protecció del patrimoni rural adaptades a la realitat i les condicions geogràfiques de cada indret, susceptibles de preservar-les en el seu conjunt.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Realitzar campanyes de protecció temàtica del patrimoni rural; - promoure i finançar projectes comarcals o regionals; - prioritzar el finançament d'operacions globals. 	<ul style="list-style-type: none"> - Direcció de Patrimoni i Monuments Històrics - Direcció d'Arquitectura i Urbanisme
<p>Impulsar, en el marc del Pla d'Infraestructures i amb els mapes respectius, i concertadament amb l'Administració local, un pla d'intervenció sobre el patrimoni immoble així com els respectius plans de museus, arxius i parcs arqueològics i naturals.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer i valorar el significat i la funció dels béns culturals relacionats amb el seu context historicoartístic, per tal de poder donar resposta a la protecció i conservació d'aquest patrimoni. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ajuntaments locals - Diputacions provincials - Servei del Patrimoni Arquitectònic
<p>Establir mesures referents al patrimoni de pedra seca, conjuntament amb les relatives al medi ambient.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Elaborar i proposar directius ambientals en matèria d'activitats i actuacions que incideixen sobre el patrimoni natural i patrimonial; - realitzar estudis i assessorar sobre el grau de conservació i protecció del patrimoni natural i patrimonial i formular propostes sobre la seva restauració i millora; - participar en el procediment d'elaboració i desenvolupament de programes; - elaborar i executar plans especials per a la protecció del medi natural i el paisatge. 	<ul style="list-style-type: none"> - Departament Medi Ambient - Servei de Planificació de l'Enton Natural - Departament d'Agricultura
<p>Promoure un planejament territorial i urbanístic que protegeixi els paisatges amb presència de feixes i marges treballats en pedra seca.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Integrar el patrimoni cultural de pedra seca en la política de conservació del territori; - establir nous models de desenvolupament i adaptació del territori per tal d'aprofitar el recurs mediambiental de la pedra seca tenint en compte l'opinió d'arquitectes, historiadors, geògrafs, etnògrafs, entitats vinculades al turisme cultural, propietaris de les construccions, associacions i entitats de defensa del patrimoni popular, autoritats locals i supralocals. 	<ul style="list-style-type: none"> - Parcs naturals - Ministeri de Cultura - Departament de Medi Ambient - Ajuntaments locals - Diputacions provincials

<p>Aplicació dels principis de sostenibilitat, tant en el desenvolupament del turisme en el medi rural, com en el desenvolupament de la resta d'activitats econòmiques tradicionals (desenvolupament sectorial).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ordenació i planificació equilibrada del territori (desenvolupament territorial), integració del medi ambient, dels recursos naturals i dels interessos de la població local. 	<ul style="list-style-type: none"> - Departament Medi Ambient - Servei de Planificació de l'Enton Natural - Departament d'Agricultura
<p>La conservació i restauració sobre béns culturals exigeix de les persones que hi actuen amb caràcter professional una preparació acurada en atenció a la responsabilitat de l'actuació directa sobre uns objectes insubstituïbles de gran valor, i una formació completa i multidisciplinària.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer els materials que constitueixen els béns culturals, així com els agents agressors més comuns; - analitzar i valorar la teoria i les opinions sobre la restauració; - adquirir un domini de les habilitats i les destreses necessàries per utilitzar amb precisió les tècniques i els procediments adequats per a un correcte treball de conservació i restauració dels béns culturals; - assolir una base de coneixements legals, tecnicopràctics i administratius relacionats amb les funcions de peritatge, dipòsit i difusió del patrimoni històric; - adquirir una formació completa i multidisciplinària per desenvolupar la capacitat de treballar, amb profit, en equips multidisciplinars; - facilitar la utilització de materials autòctons i de les tècniques tradicionals en la restauració. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ministeri de Treball - Universitats - Fons Social Europeu
<p>Realitzar guies específiques sobre els conjunts arquitectònics i paisatgístics més interessants de pedra seca de cada demarcació catalana.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Promoure la integració dels conceptes de medi ambient i desenvolupament sostenible en els programes educatius i donar suport a iniciatives que es duguin a terme; - realitzar actuacions per incrementar el grau de consciència ambiental de la societat i dissenyar campanyes de sensibilització; - fomentar les activitats d'institucions i associacions al respecte i donar suport a 	<ul style="list-style-type: none"> - Servei d'Educació Ambiental - Direcció del Patrimoni - Direcció d'Arquitectura i Urbanisme - Institut Européen des Itinéraires Culturels

	<p>les associacions i organitzacions en l'àmbit de l'estudi i la protecció del patrimoni en pedra seca;</p> <ul style="list-style-type: none"> - edició de guies i llibres didàctics. 	
<p>Crear un segell de qualitat indicant al públic els conjunts arquitectònics més destacables del territori.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Un cop realitzat l'inventari corresponent de cada municipi, declarar el patrimoni de pedra seca com a bé cultural d'interès local. Aquests últims són declarats pel Ple de l'Ajuntament, en els municipis de més de cinc mil habitants, o pel Ple del Consell Comarcal, en els municipis de menys de cinc mil habitants; - el Departament de Cultura de la Generalitat els ha d'inscriure en el Catàleg del Patrimoni Cultural Català. 	<ul style="list-style-type: none"> - Departament de Cultura de la Generalitat - Departament de Turisme - Agroturisme rural i Ecoturisme

Bibliografia

- AA.VV. *Legislació sobre el patrimoni cultural*, Ed. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2004.
- BALLART HERNÁNDEZ, Josep, *Gestió del patrimonio cultural*, Ed. Ariel, Barcelona, 2001.
- BELLIDO GANT, María Luisa. *Arte, museos y nuevas tecnologías*, Ed. Trea, Gijón, 2001.
- CHIVA, Isac. "Une politique pour le patrimoine culturel rural", rapport présenté à M. Jacques Toubon, Ministre de la Culture et de la Francophonie, Abril, 1994.
- CHOAY, Françoise. *L'allégorie du patrimoine*, Ed. Seuil, Paris, 2000.
- PARVEX. François; TURIEL, Antonio. "Améliorations des structures agricoles et paysageres dans les perimetres viticoles", Serec, desembre, 2001.
- PRATS, Llorenç. "El concepto de patrimonio cultural", *Política y sociedad* n° 27, Madrid, 1998, pp. 63-76.
- PRATS, Llorenç. *Antropología y patrimonio*, Ed. Ariel, Barcelona, 1997.

Barraca de
doble
habitacle.
Sant Joan de
Vilatorrada
(Bages)

Barraca de
vinya.
Manresa
(Bages)

Tina
individual.
Rajadell
(Bages)

Construcció
de pedra
seca amb
volta de canó
obrada per
conservar
una mina
d'aigua
Fonllosa
(Bages)